

Polifoniýa. Bu kitabyň awtory Zülfiýa Jumagulyýewa, Gadam Jumagulyýew. Ýokary okuw mekdepleri üçin okuw kitaby. Türkmenistanyň Bilim ministirligi tarapyndan hödürlenildi. Türkmen döwlet neşirýat gullugy, Aşgabat 2012.

Okuw kitaby Türkmen milli konserwatoriýasynyň ýerine ýetirijilik bölüminiň we ýörite orta sazçylyk we sungat mekdepleriniň „Saz nazaryýeti” bölüminiň talyplaryna niýetlenilýär. Şeýle-de ol Türkmen milli konserwatoriýasynyň „Kompozisiýa we saz öwreniş” bölüminiň talyplary tarapyndan ulanylyp bilner. Okuw kitabynda kadaly ýazuw polifoniýasynyň teoriýasyna degişli düzgünler beýan edilýär, şeýle hem polifoniýanyň iň ýokary derejeli formasy bolan fuganyň gurluşynyň teoriýasy düşündirilýär. Okuw kitabynda teoretiki maglumatlar bilen bir hatarda usuly görkezmeler we amaly ýumuşlar, saz derňewi boýunça tabşyryklar ähmiýetli orny eýeleýärler.

Mazmuny

Giriş	7
§1. Saz dokumasy. Faktura. Ýeke we köp sesli beýan etme. Çylşyrymly köpseslilik.....	9
§2. Kadaly we erkin ýazuw polifoniýasy.....	18
§3. Polifoniýanyň taryhy ösüşiniň esasy tapgyrlary (gysgaça maglumatlar)	19

I BÖLÜM. KADALY ÝAZUW POLIFONIÝASY

I bap. Heň

§4. Polifoniki heňiň esasy aýratynlyklary.....	22
§5. Heňiň perde esasy	22
§6. Heňiň diapazony.....	22
§7. Heňiň hereketi. Interwallar	23
§8. Metr we ritm.....	26
§9. Ritmiki hereket.....	26
§10. Kadaly ýazuw heňleriniň nusgalary.....	28

II bap. Ikiseslilik.

Ikiseslilikde ýönekeý kontrapunkt

§11. Sesleriň kontrapunktirlenmeginiň esasy prinsipi.....	29
§12. Polifoniýada heňleriň kontrasty	30
§13. Polifoniýada heňleriň bitewüligi.....	37
§14. Sesleriň arasyndaky interwal gatnaşyklarynyň kanunalaýyklyklary. Interwallaryň klassifikasiýasy. Konsonanslar.....	39
§15. Heňleriň arasyndaky interwal gatnaşyklarynyň kanunalaýyklyklary. Dissonanslar	40
§16. Saklanma. Taktyň güýçli üleşündäki dissonanslar.....	42
§17. Ötegeçi we kömekçi dissonanslar. Taktyň güýçli däl üleşündäki dissonanslar	43
§18. Taktyň aram güýçli üleşündäki dissonanslar.....	44
§19. Baglanan konsonanslar	44

III bap. Ikiseslilikde çylşyrymly kontrapunkt

§20. Ýönekeý we çylşyrymly kontrapunkt	45
§21. Çylşyrymly kontrapunktüň klassifikasiýasy	46
§22. Dikligine süýşýän kontrapunkt. Heňleriň göni we garşylykly süýşmeleri	49
§23. Goşa kontrapunkt	52
§24. Dikligine süýşýän kontrapunktüň görkezijisi	53
§25. Oktawanyň goşa kontrapunkty.....	56
§26. Duodesimanyň goşa kontrapunkty.....	59
§27. Desimanyň goşa kontrapunkty.....	61
§28. Goşa kontrapunktüň çylşyrymly görkezijisi	63
§29. Keseligine süýşýän kontrapunkt	64
§30. Ikitaraplaýyn süýşýän kontrapunkt.....	67

IV bap. Ikiseslilikde imitasiýa

§31. Kesgitleme we umumy düşünje. Imitasiýanyň gurluşy.....	69
§32. Imitasiýanyň görnüşleri.....	70
§33. Imitasiýanyň düzülişi	76
Tabşyryklar.....	78
§34. Imitasiýada dikligine süýşýän kontrapunkt. Gutarnyksyz kanonlar we kanoniki sekwensiýalar	79
§35. Birinji derejeli iki sesli gutarnyksyz kanonyň düzüliş tehnikasy	83
§36. Birinji derejeli iki sesli kanoniki sekwensiýanyň düzüliş tehnikasy	87

V bap. Üçseslilik.

Üçseslilikde ýönekeý kontrapunkt

§37. Ses gatnaşyklarynyň interwal we akkord kanunlary	93
§38. Sazlaşyklary ulanmak şertleri	94
§39. Heňugry barada	99

VI bap. Üçseslilikde çylşyrymly kontrapunkt

§40. Umumy häsiýetnama.....	102
§41. Üçsesliliğiň bir ses jübütinde oktawanyň goşa kontrapunkty	102
§42. Üçsesliliğiň iki ses jübütinde oktawanyň goşa kontrapunkty.....	106
§43. Oktawanyň üçem kontrapunkty	108

VII bap. Üçseslilikde imitasiýa

§44. Ýönekeý imitasiýa.....	112
§45. Kanoniki imitasiýa	112
§46. Ýönekeý we kanoniki imitasiýanyň düzülişi	115

II BÖLÜM. ERKIN ÝAZUW POLIFONIÝASY. FUGA

VIII bap. Erkin ýazuw polifoniýasy

§47. Umumy häsiýetnama.....	121
§48. Erkin ýazuw polifoniýasynyň esasy formalary we žanrlary. Kesgitlemeler.....	122

IX bap. Fuga

§49. Gysgaça taryhy maglumatlar	126
§50. Fuganyň umumy alamatlary we onuň gurluşynyň esasy aýratynlyklary	127
§51. Fugadaky ösüşiň derňew shemasy	128

X bap. Fuganyň temasy

§52. Kesgitleme.....	129
§53. Kontrastly we kontrastsyz (birsydyrgyn hereketdäki) temalar. Temalaryň göwrümi.....	130
§54. Temanyň perde-tonal häsiýetnamasy.....	133
§55. Gizlin heňugry	137

XI bap. Jogap

§56. Kesgitleme.....	140
§57. Sesleriň girişme tertibi. Ikinji sesiň başlanýan pursady	141
§58. Real we tonal jogap.....	143
Usuly görkezmeler	147

XII bap. Garşyheň

§59. Kesgitleme. Umumy häsiýetnama	151
§60. Saklanylmadyk garşyheň	153
§61. Saklanan garşyheň.....	154
§62. Garşyheňleriň intonasion materialy	158

XIII bap. Intermediýa

§63. Kesgitleme. Ösüş prinsipleri. Intermediýalaryň görnüşleri.....	162
§64. Intermediýalaryň dowamlylygy	163
§65. Intermediýalaryň tematiki mazmuny	164
§66. Intermediýalaryň gurluşy	172
§67. Intermediýa üçin garmoniki meýilnamany saýlamaklyk.....	177

XIV bap. Stretta

§68. Kesgitleme. Strettanyň fugada ýerleşýän ýeri, onuň ähmiýeti	182
§69. Strettalaryň görnüşleri.....	184

XV bap. Fuganyň ekspozisiýa bölümi

§70. Ekspozisiýa.....	195
§71. Goşmaça geçirmeler we kontrekspozisiýa.....	200

XVI bap. Fuganyň ortaky bölümi

§72. Fuganyň ortaky bölümleriniň gurluşy.....	203
§73. Ortaky bölümlerde temanyň geçirilmeleri. Tonal meýilnamasy	207
§74. Temanyň garmonizasiýasynyň täzelenmegi	210
§75. Polifoniki köpseslilikde sesleriň sanynyň üýtgemegi.....	211
§76. Temanyň özgerdilmegi.....	214
§77. Fugada süýşýän kontrapunktuň ulanylyşy	214

XVII bap. Fuganyň repriza bölümi

§78. Umumy häsiýetnama.....	219
§79. Reprizanyň tonal-garmoniki gurluşy	219
§80. Reprizanyň gurluşynyň aýratynlyklary	220
§81. Koda	223

XVIII bap. Fuga formasynyň görnüşleri

§82. Fuganyň formasy.....	225
§83. Fuganyň üç bölümlü formasy	225
§84. Fuganyň iki bölümlü formasy	226
§85. Fuganyň aýrybaşga formalary.....	226

XIX bap. Fuganyň görnüşleri

§86. Ýeke tonallykly fuga	229
§87. Iki sesli fuga	230
§88. Dört sesli fuga	231
§89. Birnäçe tema düzülen fuga.....	233
§90. Bilelikdäki ekspozisiýaly goşa fuga.....	234
§91. Aýry ekspozisiýaly goşa fuga	235
§92. Üçem fuga	237
§93. Garyşyk görnüşli çylşyrymly fuga.....	237
§94. Birnäçe temaly fuga	238
§95. Horala düzülen fuga	239

XX bap. Fugalaryň ulanylyşy

§96. Fugalaryň ulanylyşy	239
--------------------------------	-----

XXI bap. Türkmen kompozitorlarynyň döredijiliginde polifoniýanyň orny

§97. Taryhy maglumatlar	241
§98. Derňew etýudlary:	
1. N. Halmämmedow. Fortepiano üçin inwensiýa	244
2. Ç. Nurymow. Fortepiano üçin iki sesli fuga.....	247
Peýdalanylýan edebiýatlar	249